

POL-30 Virkkunen Helena(UM)

20.01.2016
JULKINEN

Asia

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Iranin ydinohjelmasta saavutetun yhteisen kattavan toimintasuunnitelman (JCPOA) toimeenpano alkoi 16.1.2016 – muutoksia Irania koskeviin rajoittaviin toimenpiteisiin

Kokous

U/E/UTP-tunnus

UTP 39/2006 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Iranin ydinohjelmanneuvotteluissa saavutettiin yhteinen kattava toimintasuunnitelma (*Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA*) 14.7.2015 Wienissä Iranin sekä E3/EU+3 -ryhmän (Ranska, Iso-Britannia, Saksa ja EU sekä Kiina, Venäjä ja USA) kesken. Iran vahvistaa JCPOA:ssa, että se ei missään olosuhteissa kehitä eikä hanki ydinasetta. YK:n, EU:n ja USA:n Iranin ydinohjelman johdosta asettamat pakotteet sitoudutaan puolestaan purkamaan sovitussa aikataulussa JCPOA:ssa asetettujen edellytysten täytyessä. YK:n turvallisuusneuvosto vahvisti JCPOA:n 20.7.2015 yksimielisesti hyväksymällään päätöslauselmalla 2231 (2015). JCPOA:n täytäntöönpano tapahtuu 10 vuoden aikana ja se on jaettu vaiheisiin (Adoption Day, Implementation Day, Transition Day, Termination Day).

EU-pakotteiden osalta tässä vaiheessa tarvittavat säädösmuutokset hyväksyttiin ns. Adoption Day'nä 18.10.2015. Niiden soveltaminen alkoi kuitenkin vasta 16.1.2016, kun IAEA (*International Atomic Energy Agency, Kansainvälinen atomienergiajärjestö*) vahvisti hallintoneuvostolleen ja YK:n turvallisuusneuvostolle Iranin täyttäneen tietyt JCPOA:ssa tekemänsä sitoumukset (ns. Implementation Day). Aseita ja muita puolustustarvikkeita koskevia kieltoja sovelletaan kuitenkin vielä enintään kahdeksan vuotta (ns. Transition Day'hin saakka) ja ydinteollisuuteen liittyviä sensitiivisiä tuotteita ja teknologiaa koskevia rajoituksia vielä kymmenen vuotta Adoption Day'stä (ns. Termination Day'hin saakka). JCPOA:lla on vaikutusta vain Iranin ydinohjelman johdosta asetettuihin pakotteisiin. Iranin ihmisoikeustilanteen johdosta asetetut EU-pakotteet pysyvät voimassa entisessä laajuudessaan.

USA vahvisti 16.1.2016 tietyt pakotelainsäädäntöään koskevat poikkeukset (*waivers*), poisti henkilöitä ja yhteisöjä pakotelistoiltaan sekä kumosi joitakin presidentin antamia määräyksiä (*executive orders*). USA:n Iranin-kaupan osalta asettamat kiellot yhdysvaltalaisille tahoille jäävät vielä suurelta osin voimaan; poikkeuksen muodostavat siviili-ilmailu, elintarvikkeet ja matot sekä yhdysvaltaisten yritysten ulkomaiset tytäryhtiöt sellaisten liiketoimien osalta, jotka ovat sopusoinnussa JCPOA:n ja USA:n lainsäädännön kanssa. Toissijaisia eli ei-yhdysvaltalaisiin tahoihin kohdistuvia pakotteita (*secondary sanctions*) sovelletaan edelleen suhteessa liiketoimiin, joita tehtäisiin USA:n pakotelistamien henkilöiden tai yhteisöjen kanssa tai jotka ovat vastoin tiettyjä

JCPOA:n ulkopuolisia rajoituksia. JCPOA:lla ei ole vaikutusta pakotteisiin, joita USA on asettanut esimerkiksi Iranin ihmisoikeustilanteen tai terrorismille antaman tuen johdosta.

Jos Iranin todetaan rikkoneen JCPOA:ta seuraavan kymmenen vuoden aikana, YK:n turvallisuusneuvosto voi palauttaa YK-pakotteet yhdenkin pysyvän jäsenensä sitä vaatiessa (ns. snap-back-mekanismi). EU-tasolla tämä mahdollisuus toteutettiin suspendoimalla ne pakotteet, joita ei JCPOA:n mukaisesti voida soveltaa enää Implementation Day'n jälkeen. Tarvittaessa pakotteet olisivat siten nopeasti palautettavissa voimaan.

Suomen kanta

Suomi on pitkäjänteisesti tukenut pyrkimyksiä saada aikaan neuvotteluratkaisu Iranin ydinohjelmaan. JCPOA ei poista kaikkia ongelmia Euroopan maiden ja Yhdysvaltain sekä Iranin väliltä - kuten erimielisyyttä ihmisoikeuskysymyksistä - mutta sen myötä poistui yksi iso kompastuskivi lännen ja Iranin välisissä suhteissa. JCPOA ei myöskään ratkaise laajempia alueellisia ongelmia. Saudi-Arabian ja sunnijohtoisten arabimaiden sekä Israelin syvä epäluulo Irania ja ydinohjelasopua kohtaan voi lientyä vain ajan kuluessa riippuen Iranin politiikasta ja alueellisen dynamiikan kehityksestä.

Pitkällä tähtäimellä JCPOA:n odotetaan vahvistavan rauhaa ja vakautta Lähi-idässä. Tämä edellyttää Iranilta ja alueen muilta valtioilta rakentavaa ulkopoliittikkaa ja roolia alueen kriisien ratkaisemiseksi. Iranin ja Saudi-Arabian tulisi pyrkiä lieventämään jännitteitä ja käyttää vaikutusvaltaansa alueen kriisien ratkaisemiseen rauhanomaisesti. Molempien yhteistyö on oleellista niin Syyrian rauhanprosessin kuin Jemenin rauhanponnistelujen edistämiseksi.

Ratkaisun myötä voidaan tehdä kansainvälistä yhteistyötä Iranin kanssa entistä laajalaisemmin, sillä se avaa uusia mahdollisuuksia Iran-suhteiden tiivistämiselle ja laajentamiselle poliittisella ja kaupallisella puolella. Samanaikaisesti on edelleen seurattava tarkasti JCPOA:n toimeenpanoa ja korostettava Iranin vastuullisuutta kansainvälisessä toiminnassa.

Vain ydinohjelasopimuksen täysi toimeenpano yhdistettynä IAEA:n laajamittaiseen valvontaan voi vakuuttaa kansainvälisen yhteisön Iranin ydinohjelman rauhanomaisuudesta ja sopimuksen myötä syntyneen uuden tilanteen pysyvyydestä. IAEA:n rooli JCPOA:n toimeenpanon valvonnassa on keskeinen. IAEA valvoo toimeenpanoa säännöllisin tarkastuksin ja raportoi IAEA:n hallintoneuvostolle ja YK:n turvallisuusneuvostolle Iranin sitoumusten noudattamisesta. Suomi on tukenut IAEA:n työtä Iranin suhteen myös taloudellisesti.

JCPOA ja sen toimeenpano on tärkeä edistysaskel myös ydinaseiden leviämisen estämisessä. JCPOA vahvistaa joukkotuhoaseita koskevaa kansainvälistä sopimus pohjaa ml. ydinsulkusopimusta (NPT).

Ydinohjelasopun myötä Iran on palaamassa osaksi globaalia taloutta, mikä tarjoaa ainutlaatuisen mielenkiintoiset markkinat kansainvälisille yrityksille. Yli 400 miljardin US dollarin nouseva talous tulee harvoin osaksi kansainvälisiä markkinoita, kuten Iran nyt. Maata voi pitää viimeisenä suurena ja "koskemattomana" markkina-alueena. Suomalaisyritysten kiinnostus Iranin markkinoita kohtaan onkin lisääntynyt ja kyselyt Team Finland -verkostolle ovat kasvaneet huomattavasti.

Pääasiallinen sisältö

EU on kohdistanut rajoittavia toimenpiteitä (pakotteita) Iraniin sen ydinohjelman vuoksi vuodesta 2007 alkaen ja maan ihmisoikeustilanteen vuoksi vuodesta 2011 alkaen.

Voimassa oleva Iranin ydinohjelman vastainen pakotejärjestelmä perustuu neuvoston päätökseen 2010/413/YUTP ja asetukseen (EU) N:o 267/2012 myöhemmin tehtyine muutoksineen. Näiden mukaan sovelletaan edelleen seuraavia pakotteita:

- *vientikiellot*: ohjusteknologian valvontajärjestelyn luetteloon sisältyvät tuotteet ja muut tuotteet, jotka voivat edistää ydinasejärjestelmien kehittämistä, sekä aseet ja muut puolustustarvikkeet samoin kuin edellisiin liittyvä tekninen apu, välityspalvelut ja rahoitus
- *tuontikiellot*: ohjusteknologian valvontajärjestelyn luetteloon sisältyvät tuotteet sekä aseet ja muut puolustustarvikkeet
- *vientirajoitukset* (vienti edellyttää ennakkolupaa): ydinalan viejämaiden ryhmän luettelossa mainitut ja muut ydinteollisuuteen liittyvät sensitiiviset tuotteet ja teknologia, tietyt ohjelmistopakettit, raakametallit ja puolivalmisteet sekä grafiitti samoin kuin edellisiin liittyvä tekninen apu, välityspalvelut ja rahoitus
- *kuljetusrajoitukset* suppeammassa muodossa
- *varojen jäädyttäminen ja kielto luovuttaa varoja* (luettelo on aikaisempaa lyhyempi, mm. suurin osa pakotelistatuista iranilaisista pankeista poistui luettelosta 16.1.2016 alkaen)
- *maahantulo- ja kauttakulkukielto* (luettelo on aikaisempaa lyhyempi).

Jatkossakin viejän tulee siis Iraniin suuntautuvan kaupan osalta varmistua siitä, että voimassa olevat pakotteet eivät kiellä kyseisten tuotteiden vientiä tai edellytä siltä ennakkolupaa ja että liiketoimeen ei liity pakotelistattuja henkilöitä tai yhteisöjä. Aikaisemmin käytössä ollut varainsiirtomenettely (ulkoasiainministeriölle tehtävät ennakkoilmoitukset tai lupahakemukset), jolla EU-sääntelyn mukaisesti seurattiin varainsiirtoja iranilaiselle henkilölle, yhteisölle tai elimelle tai iranilaiselta henkilöltä, yhteisöltä tai elimeltä, jäi pois käytöstä 16.1.2016 alkaen. Pakotelistalta poistetut iranilaispankit voivat nyt liittyä SWIFT-järjestelmään ja yhteistyö niiden kanssa on mahdollista.

Osa ydinteollisuuteen liittyvien sensitiivisten tuotteiden ja teknologian viennistä edellyttää jatkossa TN:n suostumusta, ennen kuin kansalliset viranomaiset voivat myöntää vientiluvan. TN:n apuna toimii sekakomissio, jonka muodostavat JCPOA-neuvotteluosapuolet ja jonka koordinaattorina toimii EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja. Sekakomissiolla on pakotteisiin liittyvien tehtävien lisäksi myös riitojenratkaisurooli tilanteissa, joissa jonkun osapuolen katsottaisiin rikkovan JCPOA:ta. TN:n alainen pakotekomitea ja sitä avustanut asiantuntijapaneeli lopettivat toimintansa JCPOA:n toimeenpanopäivän myötä.

EU:n Iranin ihmisoikeustilanteen johdosta asettamat pakotteet jäävät JCPOA:n ulkopuolelle ja pysyvät siten voimassa entisessä laajuudessaan.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

UM/OIK-10	Sari Mäkelä, sari.makela@formin.fi , puh. 0295 351 446
UM/ALI-10	Kirsikka Lehto-Asikainen, kirsikka.lehto-asikainen@formin.fi , puh. 0295 351 851
UM/POL-20	Lauri Hirvonen, lauri.hirvonen@formin.fi , puh. 0295 351 794
UM/TUO-30	Heikki Karri, heikki.karri@formin.fi , puh. 0295 351 137

EUTORI-tunnus

EU/2016/0064, EU/2016/0044

Liitteet**Viite**

Asiasanat
Hoitaa

Tiedoksi
